

## Spis rzeczy z objaśnieniami

### 1816–1827

<i>Rano pytam, kiedy wstaję / Morgens</i> (1816)	7
<i>Coś gna mnie tu, coś gna mnie tam / Es treibt mich hin</i> (1817)	7
<i>Kochanie, połóż mi dłoń na sercu / Lieb Liebchen</i> W PO PM pt. <i>Holzmeier</i> .	8
<i>Kołysko piękna moich cierpień / Schöne Wiege</i> (1819)	8
<i>Czekaj, czekaj, mój żeglarzu / Warte, warte</i>	9
<i>Przecucie / Ahnung</i>	9
<i>Śpiewaczka / An eine Sängerin</i> Karoline Stern, znajoma rodziny Heinów, występowała w Düsseldorfie.	10
<i>Grenadierzy / Die Grenadiere</i>	11
<i>Niemcy (Synu głupstwa...) / Deutschland (Sohn der Torheit...)</i> Wiersz przeznaczony do <i>Lyrisches Intermezzo</i> , publ. bez tytułu w »Der Zuschauer« 1822, 3.	12
<i>Ta książka tobie się zaleca / Dieses Buch</i>	15
<i>Różami, mirtem, świetnie i skrzętnie / Mit Rosen</i>	15
<i>Piękne, jasne, złote gwiazdy / Schöne, helle</i>	16
<i>Smutny chłopiec / Der Traurige</i> (1820)	16
<i>Błąkałem się pod drzewami / Ich wandelte</i> W rękopisie tytuł: <i>Das Wörtlein Liebe</i> .	17
<i>Góry, zamki patrzą na dół / Berg' und Burgen</i>	17
<i>Noc na Smoczej Skale / Die Nacht auf dem Drachenfels</i> Wraz z przyjacielem ze studiów Friedrichem v. Beughem na święcie majowym 1820 (zapewne w Noc Walpurgii).	18
<i>W mym słodkim śnie, wśród cichej nocy / Im süßen Traum</i>	18
<i>Sny miałem kiedyś... / Mir träumte einst</i> (1821) Wiersz otwiera cykl <i>Obrazy snów</i> .	20
<i>Minnesingerzy / Die Minnesänger</i>	21
<i>Żegluga / Wasserfahrt</i>	21
<i>Złote gwiazdki patrzą na dół / Güldne Sternlein</i>	22
<i>Do hofrata Georga S. / An den Hofrat Georg S.</i> Georg Sartorius von Waltershausen (1765–1828), profesor historii.	22
<i>Do H. S. / An H. S.</i> Heinrich Straube, kolega ze studiów w Getyndze.	23
<b>SONETY FRESCO DO CHRISTIANA S. (1821)</b> Dziewięć sonetów zamieszczonych w PO i KP – Christian Sethe, przyjaciel w Düsseldorfie.	
<i>Dajcie mi maskę... / Gib her die Larv'</i>	23
<i>Śmieję się głośno... / Ich lache</i>	24

Spis rzeczy

<i>Ten świat był dla mnie... / Die Welt war mir</i>	
W rękopisie i PO oznaczony jako VIII, niezamieszczony w KP	24
<i>Do mojej matki / An meine Mutter</i>	
<i>Przywykłem głowę nosić wysoko / Ich bins gewohnt</i>	25
<i>W dzikim szaleństwie... / Im tollen Wahn</i>	25
<i>Prawdę mówiąc / Wahrhaftig</i>	26
(Poślubiona) / (Die Vermählte) (1821)	
<i>Jak zrodzona z morskiej piany / Wie die Wellenschaumgeborene</i>	26
<i>Nie skarżę się... / Ich grolle nicht</i>	27
<i>Tak, jesteś biedna... / Ja, du bist elend</i>	27
<i>Witanie i żegnanie / Lebensgruß</i>	
W PO pt. <i>An Alexander, Pr. v. W.</i> – A. zu Sayn Wittgenstein-Hohenstein, przyjaciel ze studiów w Bonn.	28
<i>Bóg snu mnie powiódł... / Der Traumgott brachte mich</i>	28
PIĘĆ PIEŚNI O WIOŚNIE (1822)	
<i>Nadszedł miesiąc maj / Gekommen ist</i>	29
<i>Chcę duszę mą zanurzyć / Ich will meine Seele</i>	29
<i>Wiele ci powiadali / Sie haben dir</i>	30
<i>Ziemia tak długo była skąpa / Die Erde war</i>	30
<i>Czemu róże są takie blade / Warum sind</i>	31
SIEDEM PIEŚNI (1822)	
<i>Skoń twe lico do mych lic / Lehn deine Wang</i>	31
<i>Uściśnij mnie miłośnie / Du sollst</i>	32
<i>Północ była zimna i niema / Die Mitternacht</i>	32
<i>Tak świeci miłość moja / Es leuchtet</i>	32
<i>Już grają flety i skrzypce / Das ist ein Flöten</i>	33
<i>Gwiazda spada rozbłyskiem / Es fällt ein Stern</i>	33
<i>One mnie udęczyły / Sie haben mich</i>	34
[Cykl jesienny] (1822)	
<i>Z łez moich trysnął nagle / Aus meinen Tränen</i>	34
<i>Stoją nieporuszone / Es stehen</i>	35
<i>Obraz z lat zapomnianych / Manch Bild</i>	35
<i>Młodzieniec kocha dziewczynę / Ein Jüngling</i>	36
<i>Na drogę krzyżowce będzie chowany / Am Kreuzweg</i>	36
<i>Gdy dwoje się rozłączają / Wenn zwei</i>	37
<i>Znów mi przyśnił się sen dawny / Mir träumte wieder</i>	37
<i>Stoję na szczycie wysokiej góry / Ich steh auf des Berges</i>	
Parafraza pieśni <i>Wenn ich ein Vöglein wär z Cudownego rogu chłopca</i>	38
<i>Mój powóz się toczy powoli / Mein Wagen</i>	38
<i>To jest huczenie i wycie / Das ist ein Brausen</i>	39
<i>W noc każdą we śnie widzę cię / Allnächtlich im Traume</i>	39
<i>Jesienny wiatr drzewami targa / Der Herbstwind</i>	39

Spis rzeczy

[Cykl zimowy] (1822)	
<i>Niech się śnieg na dworze piętrzy / Mag da draußen</i>	40
<i>I róża, i lilia, gołąbka i słońce / Die Rose</i>	41
<i>Kiedy patrzę w twoje oczy / Wenn ich in deine</i>	41
<i>Twarz twoja tak kochana, piękna / Dein Angesicht</i>	41
<i>A więc już całkiem zapomniałaś / So hast du</i>	42
<i>Głowa mówi: Ach, gdybym tylko... / Ach, wenn ich nur</i>	42
<i>Gdym ją na długo, długo opuszczał / Und als ich so</i>	43
<i>Gdyby wiedziały kwiatki te małe / Und wüßten's</i>	43
<i>Świat jest tak piękny... / Die Welt ist so schön</i>	44
<i>Niebieskie fiołki oczek / Die blauen Veilchen</i>	44
<i>Miła, masz mi dziś powiedzieć / Liebste, sollst</i>	44
<i>Na kochanki mojej oczkach / Auf meiner</i>	45
<i>Odkąd miła jest daleko / Seit die Liebste</i>	45
<i>Gdziekolwiek jestem, mnie otacza / Wo ich bin</i>	45
<i>Stare, niedobre pieśni / Die alten, bösen Lieder</i>	46
Z tomu TRAGEDIE, WRAZ Z LIRYCZNYM INTERMEZZEM (1823)	
<i>Przypisanie / Zueignung</i>	47
<i>Na skrzydłach mojej pieśni / Auf Flügeln</i>	47
<i>Kwiat lotosu się lęka / Die Lotosblume</i>	47
<i>W Renie, w pięknej rzece / Im Rhein</i>	
W LI pt. Pozdrowienie anioła. Z teki malarza / <i>Der Gruß des Engels</i>	48
<i>Nie kochasz mnie, nie kochasz mnie / Du liebst mich nicht</i>	48
<i>Nie przysięgaj, kochaj tylko / O schwöre nicht</i>	49
<i>Świat jest głupi, świat jest ślepy / Die Welt ist dumm</i>	49
<i>Lipa kwitła, słowik śpiewał / Die Linde blühte</i>	50
<i>Mieliśmy wiele uczucia dla siebie / Wir haben viel</i>	50
<i>Zostałaś mi wierna najdłużej / Du bliebest mir</i>	50
<i>Miła moja, kiedy w grobie / Mein süßes Lieb</i>	51
<i>Wyniosły świerk samotnie stoi / Ein Fichtenbaum</i>	51
<i>Z moich wielkich cierpień / Aus meinen großen</i>	52
<i>Zapomnieć tego nie mogę / Ich kann es</i>	
W wyd. 2 Księgi pieśni ten wiersz (poprzednio <i>Liryczne intermezzo</i>	
XXXVII) został usunięty z woli wydawcy.	52
<i>Filistrzy w niedzielnych surdutach / Philister</i>	53
<i>Przyjaźń, miłość i mądrość / Freundschaft, Liebe</i>	
Wiersz niezamieszczony w KP.	53
<i>Kiedy usłyszę piosenkę / Hör' ich das Liedchen</i>	53
<i>Śniłem o dziecku królewskim / Mir träumte von</i>	54
<i>Kochanie, siedzieliśmy razem / Mein Liebchen, wir saßen</i>	54
<i>Ze starych baśni skinęła / Aus alten Märchen</i>	55
<i>Kochałem i kocham cię jeszcze / Ich hab dich geliebt</i>	
Choćby się świat zawałił..., z Horacego, P. III, 3.	56
<i>W świetlisty letni poranek / Am leuchtenden</i>	56
<i>Kładzie się lato gorące / Es liegt der heiße</i>	56
<i>Siedzieli i pili przy stole herbatę / Sie saßen und tranken</i>	57
<i>Zatrute są moje pieśni / Vergiftet sind</i>	57
<i>Płakałem we śnie rzewnie / Ich hab im Traum</i>	58

## Spis rzeczy

### TRZYDZIEŚCI TRZY WIERSZE

Powst. 1923, publ. »Der Gesellschafter« 1824.

<i>Ach, nie wiem sam, co to znaczy / Ich weiß nicht</i>	58
<i>Po lesie chodzę i płaczę / Im Walde wandl' ich</i>	59
<i>Na horyzoncie dalekim / Am fernen</i>	59
<i>Bądź pozdrowione, ogromne / Sei mir gegrüßt</i>	60
<i>Znów idę uliczką dawną / So wandl' ich wieder</i>	60
<i>Cicha jest noc, zasnęły uliczki / Still ist die Nacht</i>	61
<i>Jak możesz spać spokojnie / Wie kannst du</i>	61
<i>Panienka śpi w komnatce / Die Jungfrau schläft</i>	62
<i>Me serce, me serce jest smutne / Mein Herz, mein Herz</i>	62
<i>Kiedym w podróży, przypadkiem / Als ich, auf der</i>	63
<i>Siedząc przed domem rybaka / Wir saßen</i>	64
<i>Piękna córko rybaka / Du schönes Fischermädchen</i>	65
<i>Księżyc wschodził właśnie / Der Mond ist aufgegangen</i>	
Wiersz zaczyna się jak Matthiasa Claudiusa <i>Der Mond ist aufgegangen</i> .	65
<i>Burza zagrała do tańca / Der Sturm spielt auf</i>	66
<i>Wieczór jest już blisko / Der Abend kommt</i>	66
<i>Gdy obok twojego domu / Wenn ich an deinem Hause</i>	67
<i>Wysoko tam na górze / Da droben</i>	
Dwie początkowe zwrotki parafrazują pieśń Müllers <i>Abschied</i> z Cudownego rogu chłopca.	68
<i>Gdy na łóżku leżę czasem / Wenn ich auf dem Lager</i>	69
<i>Chciałem być przy tobie / Ich wollt bei dir weilen</i>	69
<i>Cóż ta Iza samotna? / Was will die einsame Träne</i>	70
<i>Blady jesienny półksiężyc / Der bleiche, herbstliche</i>	70
<i>We śnie ujrzałem mą miłą / Im Traum sah ich</i>	71
<i>To jest niedobra pogoda / Das ist ein schlechtes</i>	72
<i>Twe białe palce jak lilie / Deine weißen Lilienfinger</i>	73
<i>Dziewczyno z krasnymi ustami / Mädchen mit dem roten</i>	73
<i>Jak sny zmroczone stoją / Wie dunkle Träume</i>	73
<i>Całowałaś do ran moje wargi / Hast du die Lippen</i>	
Wiersz z <i>Obrazów z podróży I</i> , niezamieszczony w PD.	74
<i>Jesteś mi najpierw uczciwą kobietą / Und bist du erst</i>	74
<i>Rozumieliście mnie rzadko / Selten habt ihr</i>	75
<i>Nauki dają mi i dobre rady / Gaben mir Rat</i>	75
<i>Jak się księżyc świecą wdziera / Wie der Mond</i>	75

### MAŁE WIERSZE PISANE JESIENIĄ 1823

<i>Do ciemnego mego życia / In mein gar</i>	
Wiersz refrenowy przejęty z Goethego <i>Nachtgesang</i> .	76
<i>Masz diamenty i perły / Du hast Diamanten</i>	77
<i>Mają dziś wieczór towarzystwo / Sie haben heut</i>	77
<i>Czy ona nigdy nie mówiła / Hat sie sich denn nie</i>	78
<i>Kochali się oboje, lecz żadne / Sie liebten sich</i>	78
<i>Przyjacielu! Na co zda się / Teurer Freund! Was soll</i>	78
<i>Niecierpliwi tak nie bądźcie / Werdet nur nicht</i>	79

## Spis rzeczy

POWRÓT DO DOMU 1823	
<i>Noc jest mokra, burzliwa / Die Nacht ist feucht</i>	79
<i>Wiatr wkłada swoje spodnie / Der Wind zieht</i>	80
<i>Morze dalekim blaskiem jaśniało / Das Meer erglänzte</i>	80
<i>Wstąpiłem na te hale / Ich trat in jene Hallen</i>	81
<i>W mrocznych tonach snach / Ich stand in dunkeln</i>	81
<i>Ja nieszczęsny Atlas!... / Ich unglücksel'ger</i>	81
<i>Śniłem: smutno patrzył księżyc / Mir träumte: traurig</i>	82
<i>Serce, serce, weź się w garść / Herz, mein Herz</i>	
Nawiązanie do wiersza Goethego <i>Neue Liebe, neues Leben.</i>	82
<i>Ty jesteś jak kwiat / Du bist wie eine Blume</i>	
W rękopisie pt. <i>Pieśń / Lied.</i>	83
<i>Dziecko! Byłoby twą zgubą / Kind! Es wäre</i>	83
<i>Ci modlą się do Madonny / Andre beten</i>	83
<i>Czy moja bladość ci nie zdradzi / Verriet</i>	84
<i>Mój drogi, jesteś zakochany / Teurer Freund, du bist</i>	84
<i>Ten, kto kocha pierwszy raz / Wer zum ersten</i>	84
<i>Chciałbym, by ból mój się rozlał / Ich wollt, meine</i>	85
<i>Tego młodzieńca miłego / Diesen liebenswürd'gen</i>	
Rudolf Christiani (1797–1858), przyjaciel z Lüneburga.	85
<i>Silnymi dłońmi z bramy odsunąłem / Mit starken</i>	
Do: William Ratcliff.	86
Do: POWRÓT DO DOMU 1823–1824	
<i>Szafirami są twoje oczy / Saphire sind</i>	86
<i>Głęboko miłosną przemową / Habe mich</i>	87
<i>Żegnałem Was w niezgorszym lipcu / Ich hab Euch (1824)</i>	87
<i>Naprawdę jesteś tak mi wroga / Bist du wirklich</i>	87
<i>Ach, to są te oczy znowu / Ach, die Augen</i>	88
<i>Mieszka obok Don Henriquez / Neben mir wohnt</i>	88
PIEŚNI (1824)	
Jedenaście pieśni (w tym umieszczone potem w innych całościach).	
<i>Las i pola się zielenią / Die Wälder und Felder</i>	
»Agrippina«, Kolonia 1824 nr 89. Wiersz niewłączony do KP.	89
<i>Wierzą, że się martwię / Man glaubt</i>	89
<i>Dawna pieśń / Altes Lied</i>	
»Agrippina«, 1824. Wiersz niewłączony do publikacji książkowej.	90
<i>Dawna opowieść kominkowa / Altes Kaminstück</i>	91
<i>Tam na wałach Salamanki / Auf den Wällen</i>	
<i>Wały Salamanki</i> , w języku studenckim promenada w Getyndze; będą relegowany, aluzja do wydalenia H. z uniwersytetu z powodu afery pojedynkowej.	92
MAŁE WIERSZE (1824)	
<i>Króla Wiswamitrę / Den König</i>	93
<i>Czas jest wreszcie, bym rozumnie / Nun ist</i>	93
<i>Lilio miłości mej w snach / Du Lilie</i>	
Publ. Rheinblüten. Taschenbuch auf das Jahr 1825. Wiersz niewłączony do publikacji książkowej.	94

Spis rzeczy

<i>Wezwałem diabła i on przyszedł / Ich rief den Teufel</i>	94
<i>Człowieku, nie szydź z diabła / Mensch, verspottete nicht</i>	95
<i>Gdy się wam moich udręk skarżyłem / Und als ich euch</i>	95
<i>Leży noc na obcych drózkach / Nacht liegt</i>	95
ZE ZBIORU »POWRÓT DO DOMU 1824«	
<i>Skarżyli się kastraci / Doch die Kastraten</i>	96
<i>Od warg pięknych odsunięty... / Von schönen Lippen</i>	96
<i>Jechaliśmy nocą w gęstym mroku / Wir fahren allein</i>	97
<i>Bóg wie jeden, gdzie ta wściekła / Das weiß Gott</i>	97
<i>Na śnieżnobiałe ramiona / An deine schneeweisse</i>	97
<i>Trąbią błękitni huzarzy / Es blasen die blauen</i>	98
<i>I ja także, w mej młodości / Habe auch, in jungen</i>	98
<i>Ledwie się znamy, po oku i głosie / Kaum sahen wir</i>	99
<i>Tam nad górami wschodzi już słońce / Über die Berge</i>	99
<i>Tam na rynku w Halle / Zu Halle</i>	
W marcu 1924 doszło w Halle do prześladowań związków studenckich (H. odwiedził to miasto we wrześniu); <i>olbrzym</i> – posąg Rolanda.	99
<i>Zmierzchający wieczór letni / Dämmernd liegt</i>	100
<i>Królowie święci trzej ze Wschodu / Die Heil'gen</i>	100
<i>Dziecko, my byliśmy dziećmi / Mein Kind, wir waren</i>	101
<i>Z sercem ściśniętym, stęsknionym / Das Herz ist mir</i>	102
<i>Powiedz, gdzie jest twa kochanka / Sag, wo ist dein</i>	102
Tęskliwość / Sehnsuchtelei	
<i>Mistrz Hämmerling</i> , w mitologii germańskiej potężny duch, przybiera różne postaci, magiczne lub groteskowe.	103
Fryderyka I–III / Friedrike (1823)	
Berlińska znajoma (1795–1832), wraz z nią i jej mężem H. interesował się wówczas kulturą indyjską.	
<i>Porzuć już Berlin, z jego grubym piachem / Verlaß Berlin</i>	103
<i>Ganges szumi, mądrym... / Der Ganges rauscht, mit klugen</i>	104
<i>Ganges szumi, wielki... / Der Ganges rauscht, der große</i>	104
Childe Harold (1824)	
Na przewiezienie ciała Byrona z Grecji do Anglii.	105
Pieśń skargi staroniemieckiego młodzieńca / Klage lied	
Pwdr. w kolońskim czasopiśmie »Agrippina« 1824, 1 sierpnia.	105
Berlin	
Pień ludowa z dawniejszych czasów, zapisana w okolicy Hanoweru.	
Parabolicznie / Parabolisch	
W liście do Mosesa Mosera z 25 października 1824 pt. <i>An Edom</i> , potem w rękopiśmiennych uzupełnieniach do KP 1838, wiersz niepublikowany za życia autora, następny tak samo.	107
<i>Wybuchnij głośną skargą / Brich aus mit lauten Klagen</i>	107
Prolog	
Do cyklu Z wyprawy w góry Harzu (1824).	108
Na Brocken / Auf dem Brocken	
Jw.	108
Zachód słońca / Sonnenuntergang	
Z cyklu <i>Morze Północne</i> w KP, cz. 1, III (1825).	109

## Spis rzeczy

Do: POWRÓT DO DOMU (1826)	
<i>Zbyt jest ten świat fragmentaryczny! / Zu fragmentarisch</i>	111
<i>Długo łamałem sobie głowę / Ich hab mir</i>	111
<i>Cóż śmierć? to jest jak chłodna noc / Der Tod, das ist</i>	111
<i>Piękna i zaradna damo / Schöne wirtschaftliche</i>	
W <i>Obrazach z podróży I</i> , 1826.	112
<i>Do wschodniego wiatru mówię / Zum Ostwind sprach ich</i>	
Ze spuścizny i tak samo następny wiersz.	112
<i>W blasku księżycy leży morze / Im Mondesglanze</i>	112
<i>Miłości słodkiej szukałem wytrwale / Ich habe die süße</i>	
Do: William Ratcliff; ze spuścizny.	113
<i>Na chmurach księżyc spoczywa / Auf den Wolken</i>	
Do: Powrót do domu (1830). Publ. <i>Obrazy z podróży I</i> , wyd. 2, 1830, wraz z wierszem następnym.	113
<i>Otuleni w szare chmury / Eingehüllt in graue Wolken</i>	114
<i>Końcowa mowa autora / Gibelrede des Vefassers</i>	
Na zakończenie <i>Obrazów z podróży I</i> , 1826. Wiersz nieprzejęty do PD.	114
<i>O pozwól, moja łaskawa panienko / O, mein gnädiges</i>	
<i>Obrazy z podróży I</i> . Wiersz nieprzejęty do PD.	114
<i>Gdy nastał cudny miesiąc maj / Im wunderschönen (1827)</i>	
Do: LI. W LI wiersz umieszczony na pierwszej pozycji po <i>Prologu</i> .	115

### 1827–1831

<i>Rozkwitają w mym wspomnieniu / In meiner Erinnerung</i>	
Ten i następny wiersz w rękopisie do zbioru »Nowa wiosna«.	117
<i>Smutek w zimnym sercu chowając / Verdroßnen Sinn (1827)</i>	117
<i>O, cudowny ten poeta / O, des liebenswürdigen</i>	
W rękopisie pt. <i>Ramsgate</i> . Taschenbuch für Damen 1829, w zespole <i>Ramsgate</i> . Nazwy tego miasta na angielskim wybrzeżu wschodnim, gdzie przebywał w lipcu / sierpniu 1827, użył H. dla określenia wspólnej przynależności kilku wierszy.	117
<i>Była tak pobożna, tak dobra / Sie tat so fromm</i>	118
<i>Jakąkolwiek wezmę postać / Jegliche Gestalt</i>	118
<i>Kościelnego nadradcy córeczka / Des Oberkirchners</i>	119

### POEZJE (1829)

<i>Tragedia 1–3 / Tragödie</i>	
W <i>Wierszach nowych</i> cykl zamykający dział <i>Rozmaite</i> .	120
<i>Uciekaj ze mną, bądź moją żoną / Entflieh mit mir</i>	120
<i>Spadł nagle szron wiosenną nocą / Es fiel ein Reif</i>	120
<i>Na jej grobie lipa stoi / Auf ihrem Grab</i>	120
<i>Ramsgate</i>	
<i>Gdy młode serca się łąnią / Wenn junge Herzen</i>	121
<i>Mgła jesienna, zimne sny / Spätherbstnebel</i>	121

Spis rzeczy

NOWA WIOSNA	
<i>Piękne oczy wiosennej nocy / Die schönen Augen</i>	122
<i>Kocham jakiś kwiat... / Ich lieb eine Blume</i>	122
<i>Ta ciepła cicha noc wiosenna / Es hat die warme</i>	123
<i>Coś się dzieje, biją dzwony / Es drängt die Not</i>	123
<i>Ach, ja tęsknię znów za łzami / Ach, ich sehne mich</i>	124
<i>Kiedy mijasz mnie niedbale / Wenn du mir</i>	124
<i>Znów jest uwięzione serce / Wieder ist das Herz</i>	124
<i>Zawarły nasze serca / Es haben unsre Herzen</i>	125
<i>Zostaje nam tylko się martwić / Wir müssen zugleich</i>	125
<i>Oczy, wy śmiertelne gwiazdy / Augen, sterblich</i>	
Wiersz niedrukowany za życia autora.	125
<i>Dźwięczy jak tony pieśni / Es erklingt</i>	126
<i>Raz niewierna Luiza / Die ungetreue Luise</i>	126
<i>Ucieczka / Die Flucht</i>	127
<i>Ostrzeżenie (Takie książki...) / Warnung</i>	127
NOWA WIOSNA (listopad 1830)	
<i>Prolog (W galeriach patrzysz)</i>	128
<i>Po lesie szmery i gwizdy / Im dem Walde</i>	128
<i>Cicho płynie przez mą duszę / Leise zieht</i>	129
<i>Motyl w róży się zakochał / Der Schmetterling</i>	129
<i>Rozbrzmiewają wszystkie drzewa / Es erklingen</i>	129
<i>A na początku był słowik / Im Anfang</i>	130
<i>Niebieskie oczy wiosny / Die blauen Frühlingsaugen</i>	131
<i>Jeżeli masz dobre oczy / Wenn du gute Augen hast</i>	131
<i>Co tak cię nosi... / Was treibt dich umher</i>	132
<i>Twoje niebieskie oczy / Mit deinen blauen Augen</i>	132
<i>Ta róża pachnie, ale czy odczuwa / Die Rose duftet</i>	132
<i>Przechadzam się wśród kwiatów / Ich wandle unter Blumen</i>	133
<i>Jak ten obraz drży księżycy / Wie des Mondes Abbild</i>	133
<i>Powiedz, kto wynalazł zegary / Sag mir</i>	133
<i>Był sobie stary król / Es war ein alter König</i>	134
<i>Lunatyczne kwiaty lipy / Mondestrunken Lindenblüten</i>	134
<i>W lesie, w świetle księżycowym / Durch den Wald</i>	135
<i>Rano ci posyłam fiołki / Morgen send ich</i>	136
<i>Ten list, coś mi go napisała / Der Brief, den du</i>	136
<i>Nie martw się, że zdradzić mógłbym / Sorge nie</i>	136
<i>Tak jak dni te czyni wiosna / Wie die Tage</i>	137
<i>Gwiazdy złotymi nóżkami / Sterne mit den goldnen</i>	138
<i>Wiosna jest smutna / Ernst ist der Frühling</i>	138
<i>Życzenia miłe kwitną / Die holden Wünsche</i>	138
<i>Jak oblicze starca w górze / Wie ein Greisenantlitz</i>	139
Ze zbioru NOWA WIOSNA (1831)	
<i>Pod drzewem siedząc ośnieżonym / Unterm weißen</i>	139
<i>Wysmukła lilia wodna / Die schlanke Wasserlilie</i>	140
<i>Bo że cię kocham, muszę uciekać / Weil ich dich liebe</i>	140



## Spis rzeczy

<i>Jak goździków tchnienie wonne! / Wie die Nelken</i>	
W tym i następnym wierszu możliwe odniesienia do domu wuja w Ottensen koło Hamburga i nieszczęśliwej miłości do jego córki Amalii.	141
<i>Czy już kiedyś snów tych samych / Hab ich nicht</i>	142
<i>Całus po ciemku kradziony / Küsse, die man stiehlt</i>	142
<i>Już znowu jestem oderwany / Schon wieder bin ich</i>	142
<i>Niebo szare, cały tydzień! / Himmel grau</i>	
Po powrocie z podróży włoskiej do Hamburga w styczniu 1829.	143
<i>Do byłego goetheańczyka / An einen ehemaligen (1832)</i>	
Rudolf Christiani, bohater wiersza <i>Tęgo młodzieńca miłego</i> .	143
<b>Serafina I–XV / Seraphine</b>	
Postać scalona (też cykle następne): RT.	
<i>Chodzę wieczorem po lesie / Wandl' ich in dem Wald</i>	144
<i>Na wybrzeżu morza cichym / An dem stillen</i>	144
<i>To jest mewa biała / Das ist eine weiße Möve</i>	145
<i>Że ty mnie kochasz, to wiedziałem / Daß du mich liebst</i>	145
<i>Jak znów ciekawie ta mewa / Wie neubegierig die Möve</i>	146
<i>Odbiegła mnie jak sarenka / Sie floh vor mir</i>	146
<i>Na tej skale budujemy / Auf diesem Felsen</i>	
Wiersz inspirowany teologią Saint-Martina; o »trzecim Testamencie« pisał Lessing; »Bóg jest wszystkim, co tu jest«, formuła Spinozy.	147
<i>Szara noc na morzu leży / Graue Nacht</i>	147
<i>Cienie całusów, miłości cienie / Schattenküsse</i>	148
<i>Panna stała nad morzem / Das Fräulein stand</i>	148
<i>Czarne żagle ma mój statek / Mit schwarzen Segeln</i>	148
<i>Jak brzydko postąpiłaś / Wie schändlich du gehandelt</i>	149
<i>Ciągną wzburzone fale / Es ziehen die brausenden</i>	
W rękopisie do cyklu <i>Hortensja</i> .	149
<i>Sterczy w morzu runiczny kamień / Es ragt ins Meer</i>	149
<i>Morze błyszczy w promieniu słońca / Das Meer erstrahlt</i>	150
<b>Angelika I–IX / Angelique</b>	
<i>Bóg mi dziś pomyślnie skinął / Nun der Gott</i>	
W rękopisie jako <i>Prolog</i> do zbioru <i>Rozmaite / Verschiedene</i> .	150
<i>Gdy tylko szybko mnie minęłaś / Wie rasch du auch</i>	150
<i>Nie wierzyłem nigdy, piękna / Nimmer glaub ich</i>	151
<i>Zakrywam oczy jej od razu / Ich halte ihr</i>	
W rękopisie w do cyklu <i>Jolanta i Maria</i> .	151
<i>Gdy zachwycony pocałunkami / Wenn ich, beseligt</i>	
W rękopisie do grupy <i>Kitty, III (1832)</i> .	152
<i>Kiedy czasem innych ludzi / Während ich</i>	152
<i>Naprawdę jesteś ideałem / Ja, freilich bist du</i>	152
<i>Nie rzucaj mnie... / Schaff mich</i>	153
<i>Karnawał dziki tej miłości / Dieser Liebe</i>	
W rękopisie wiersz osobny, powstał w Berlinie 1829.	153
<b>Diana I–III</b>	
<i>Te cielesne piękne masy / Diese schönen</i>	
Aluzja do posągu Diany w Efezie, w cz. 3 do posągu Neptuna w Bolonii.	154

Spis rzeczy

<i>Ujrzała światło dzienne / Am Golfe von Biskaya</i>	154
<i>Czasem, gdy u Pani jestem / Manchmal wenn ich</i>	155
Hortensja I–VI / Hortense	
<i>Kiedyś wierzyłem, że pocałunki / Ehimals glaubt ich</i>	155
<i>Na rogu staliśmy ulicy / Wir standen</i>	156
<i>W dziennych mych marzeniach / In meinen</i>	156
<i>Stoi drzewo w pięknym ogrodzie / Steht ein Baum</i>	156
<i>Melodie wygrywam nowe / Neue Melodien</i>	157
<i>Niedługo szczęście mnie zwodziło / Nicht lange</i>	158
Klarysa I–V / Clarisse	
<i>Ten mój najpiękniejszy wniosek / Meinen schönsten</i>	158
<i>Dokądkolwiek się obrócisz / Überall wo du</i>	158
<i>Niech diabeł porwie twoją Mutter / Hol der Teufel</i>	159
<i>Nie chodź złą ulicą dalej / Geh nicht durch</i>	159
<i>Już za późno na uśmiechy / Es kommt zu spät</i>	159
Jolanta i Maria I–III / Yolante und Marie	
<i>Wiedzą dobrze te dwie damy / Diese Damen</i>	160
<i>W której miałbym się zakochać / In welche</i>	
W rękopisie w grupie Poezje (1829), w zespole Ramsgate, 2.	160
<i>Butelki puste, śniadanie smaczne / Die Flaschen sind leer</i>	161
Emma I–VI	
<i>Stoi sztywno jak pień drzewa / Er steht so starr</i>	
W rękopiśmiennej grupie Pieśni (1824).	161
<i>Dwadzieścia cztery mam godziny / Vierundzwanzig</i>	162
<i>Bodaj pocałunek jeden / Nicht mal einen einzgen Kuß</i>	162
<i>Emma, powiedz w końcu prawdę / Emma, sage mir</i>	162
<i>Jestem z tobą, spór i waśnie! / Bin ich bei dir</i>	163
<i>Z groźnymi swymi cieniami / Schon mit ihren</i>	
Wiersz powstał w Berlinie 1829.	163
Odejdź! / Laß ab!	
Wiersz przeznaczony do cyklu Emma, napisany w Berlinie 1829.	163
<b>1831–1844</b>	
Na obczyźnie / In der Fremde	
Postać scalona: RT	165
<i>Coś gna cię / Es treibt dich fort</i>	
W rękopiśmiennej grupie Salon (1834).	165
<i>Jesteś pogrążony w smutku / Du bist ja heut</i>	
Ze zbioru Salon, w cyklu Marzenia, II, publ. Salon 1834; Matka Betty i siostra Charlotte.	165
<i>Miałem kiedyś piękną ojczyznę / Ich hatte einst</i>	
Jw., III.	166
<i>Śniłem o jakiejś pięknej dziewczynie / Mir träumte von einem</i>	
<i>schönen Kind</i>	
Jw., I. Wiersz nieprzejęty do WN.	166

## Spis rzeczy

<b>Pieśni Stworzenia I–VII / Schöpfungslieder</b>	
Cz. I–IV w rękopiśmiennej grupie Do Pieśni Stworzenia 1833; cz. V i VI w zbiorze <i>Romance</i> 1844; postać scalona w dziale RT.	
<i>Bóg stworzył na początku słońce / Im Beginn schuf Gott</i>	167
<i>I Bóg rzekł tak do diabła / Und der Gott</i>	167
<i>Stworzyłem sobie na sławę i chwałę / Ich hab mir zu Ruhm</i>	168
<i>Ledwie jałem świat ten tworzyć / Kaum hab ich die Welt</i>	168
<i>Pan powiedział w szóstym dniu / Sprach der Herr</i>	168
<i>Tworzywa, materiału wiersza / Der Stoff, das Material</i>	169
<i>Po co właściwie tworzyłem / Warum ich eigentlich</i>	
Wiersz dołączony w wyd. 3. <i>Wierszy nowych</i> 1852.	169
<b>Kitty kona!... / Kitty stirbt...</b>	
W grupie <i>Kitty</i> 1832 (XI), z cyklu nieprzejętego do WN, częściowo przypisanego innym całościom. Cykl 22 wierszy powstał dla zaprzyjaźnionego kompozytora Ferdinanda Hillera.	
	170
<b>Śmieszka / Ein Weib</b>	
	170
<b>Tannhäuser I–III / Der Tannhäuser</b>	
Burleskowa deheroizacja średniowiecznego minnsingera i rycerza, któremu po sześciu latach Ryszard Wagner nadał rysy tragiczno-mistyczne. Części I–II (publ. <i>Salon</i> , III, 1837, całość w zbiorze <i>Wiersze nowe</i> , 1844) są parafrazą legendy zapisanej w <i>Cudownym rogu chłopca</i> (z intencją, aby nie karać tak surowo nieszcześnieńników, których usidliła miłość), a mającej swoją długą tradycję. – <i>Papież Urban</i> , Urban IV (1261–1264); <i>Izami i krwią</i> , wyraz bólu jak w <i>Parsifalu</i> ; <i>szkołę poetów</i> , skupiała się wokół Ludwiga Uhlanda, m.in. Gustav Schwab i Justinus Kerner; <i>psa starego</i> , Ludwik Tieck, z satyryczną aluzją występuje też w wierszu <i>Świat na opak</i> (nie podobałi mu się młodzi poeci); <i>Gans</i> , Eduard Gans, wykladał donośnym głosem i z wielkim powodzeniem w Berlinie do czasu zakazu w 1830 roku.	
	171
<b>Zimne serca / Kalte Herzen</b>	
	178
<b>Testament</b>	
Nieogłoszony za życia autora. – <i>Badeńska izba</i> , Landtag; <i>strażnikowi obyczajów</i> , Wolfgang Menzel, krytyk literacki, przyczynił się do wprowadzenia zakazu dla pisarzy Młodych Niemiec, H. wezwał go 1837 do pojedynku na pistolety, ale ten odmówił; <i>szwabskiej szkole</i> , poetów; kiedy szwabscy poeci dowiedzieli się, że w Deutscher Musenalmanach ma się ukazać portret Heinego, odmówili współpracy; <i>szlachetnemu poecie</i> , Ludwig Uhland, od pewnego czasu publikował rzadko.	
	179
<b>O poranku / In der Frühe</b>	
W rękopiśmiennej grupie <i>Nowe wiersze</i> (1838).	
	181
<b>Z głupimi dziewczynami... / Mit dummen Mädchen</b>	
Jw.	181
<b>NOWE WIERSZE (1839)</b>	
Jako I wiersz <i>Piękna gwiazda</i> do cyklu <i>Katarzyna</i> .	
<b>Psyche</b>	182
<b>Rycerz Olaf 1–3 / Ritter Olaf</b>	
Na podstawie wiersza Wilhelma Schellinga <i>Die letzten Worte des Pfarrers zu Drottning auf Seeland</i> .	
	182

Spis rzeczy

<i>Dwóch mężów przed katedrą stoi / Vor dem Dome</i>	182
<i>Pan Olaf siedzi przy weselnej uczcie / Herr Olaf sitzt</i>	183
<i>Panie Olafie, to jest północ / Herr Olaf es ist Mitternacht</i>	184
NOWE WIERSZE (1839)	
Wiosna / Frühling	185
Nimfy / Die Nixen	
Na podstawie baśni Wilhelma Grimma.	186
<i>To jest dawny baśni las / Das ist der alte Märchenwald</i>	
Jako przedślowie do trzeciego wydania <i>Księgi pieśni</i> (1839).	
W rękopisie tytuł <i>Miłość / Die Liebe</i> .	187
Katarzyna I–VIII / Katharina	
Cz. I w rękopiśmiennej grupie Nowe wiersze 1839 (1); cz. II 1830;	
cz. III i fragm. cz. VIII od <i>Jest mi czasem...</i> do końca i cz. VII	
w grupie 1832–1836; cz. IV i V i początek cz. VIII (trzy zwrotki)	
w rękopiśmiennej grupie Kitty I, II i VII (1832); cz. VI w grupie	
Nowe wiersze 1838; postać scalona w dziale RT.	
<i>Piękna gwiazda wschodzi w mojej nocy / Ein schöner Stern</i>	188
<i>Czy pan nie chce być jej przedstawiony? / Wollen sie nicht</i>	189
<i>Niczym Merlin, mędrzec próżny / Wie Merlin</i>	190
<i>Leżysz chętnie w mych ramionach / Du liegst mir so gern</i>	190
<i>Lubię to ciało takie jasne / Ich liebe solche weiße Glieder</i>	191
<i>Wiosna się zdała już u bramy / Der Frühling schien</i>	191
<i>Ostatnio śniło mi się... / Jüngstens träumte mir...</i>	192
<i>Każdy zabrał na to święto / Ein jeder hat zu diesem Feste</i>	193
<i>Bez pieśni żyłem i zamknięty / Gesanglos war ich</i>	193
Tajemnica / Geheimnis	194
<i>Gdzie wędrowiec utrudzony / Wo wird einst</i>	
W rękopisie pt. <i>Gdzie? / Wo?</i> – Jako napis na grobie Heinego	
na cmentarzu Montmartre.	194
Anno 1829 (1831)	
Wiersz napisany przed wyjazdem z Hamburga, poza strofą piątą.	
Razem z następnym w rękopiśmiennym zapisie Ze zbioru <i>Gedichte</i>	
(1839).	195
Anno 1839 (1839)	
<i>Schildy dębowy gaj</i> , skojarzone cechy małego miasteczka i dębów	
jako cech niemieckości. W <i>Das Buch Le Grand H.</i> pisał nie bez ironii:	
»Siedem miast, Schilda, Krähwinkel, Polkwitz, Bockum, Dülken,	
Göttingen und Schöppenstädt będą po mojej śmierci spierać się o za-	
szczyt, że są moją ojczyzną.« W książce o Ludwiku Börne wspominał:	
»O Schildo, moja ojczyzno!«.	196
ZE ZBIORU »WIERSZE« (1839)	
Na pierwszym miejscu wiersz <i>Kanossa</i> , zob. przypis do wiersza	
<i>Henryk</i> , s. 369.	
Ali Bej / Ali Bey	197
Bertrand de Born	
Na podstawie ballady Ludwiga Uhlanda. Trubadur Bernard Born	
z Pégigord (ok. 1149 – przed 1215); <i>Lwicę Plantagenetów</i> , Matyl-	
da, córka króla Anglii Henryka II Plantageneta, żona Welfa Henryka	
Lwa; H. zdaje się ją mylić z żoną Henryka II Eleonorą z Poitiers.	198

Spis rzeczy

Zła gwiazda / Unstern	198
NOWE WIERSZE (1842)	
Niemcy! / Deutschland!	
Publ. »Zeitung für die elegante Welt« 1842, 11. Wiersz nieprzejęty do WN.	199
Świat podziemny I–V / Unterwelt	
Tu cz. I–IV; cz. V w rękopiśmiennej grupie Nowe wiersze 1842 jako III pt. <i>Zuweilen / Czasem</i> (1842), razem z wierszami <i>Nieznajoma i Zmiana</i> ; całość: RC.	
<i>Ach, gdybym został kawalerem! / Bin ich doch</i>	200
<i>Na złotym krześle, w państwie cieni / Auf goldenem Stuhl</i>	200
<i>Podczas gdy niesnaski takie / Während solcherlei</i>	201
<i>O teściowo moja Ceres / Meine Schwiegermutter</i>	202
<i>Czasem myślę, że tajemna / Zuweilen dünkt</i>	
Dodany do cyklu w WN, w rękopisie Nowe wiersze 1842 jako III.	203
Spotkanie / Begegnung	
W rękopisie pt. <i>Wodnicy</i> , napisany jesienią 1841. Na podstawie baśni <i>Taniec z wodnikiem</i> braci Grimm.	203
NOWE NIEMIECKIE PIEŚNI (1842)	
W rękopisie podtytuł <i>Wiersze czarno-czerwono-złote</i> .	
Na przybycie nocnego strażnika do Paryża / Bei des Nachtwächters (1841)	
Adresatem jest Franz Dingelstedt, autor <i>Pieśni kosmopolitycznego nocnego strażnika</i> (1841), który przyjechał do Paryża, aby uniknąć prześladowań z powodu tej publikacji, i poznał wtedy Heinego osobiście. Por. wiersz <i>Do nocnego strażnika</i> .	205
Zapowiedź / Verheißung	206
Dziecko / Das Kind	
Niemcy po objęciu władzy przez Fryderyka Wilhelma IV (1840), który na krótko obudził liberalne nadzieje.	207
Tendencja / Die Tendenz (1841)	207
<i>Herwegh, skowronku żelazny / Herwegh</i>	208
<i>Hoffmannie, Brutusie niemiecki / O Hoffmann</i>	208
<i>Śpiewasz jak ongiś Tyrteusz śpiewał / Du singst wie</i>	
Za adresata uchodzi Hoffmann von Fallersleben.	209
NOWE WIERSZE (1842)	
Nieznajoma / Die Unbekannte	
Trzecia zwrotka opuszczona w wyd. WN 1852.	209
Odmiana / Wechsel	211
Król Harald Harfagar / König Harald Harfagar	
Na podstawie ballady Ludwiga Uhlanda.	211
WIERSZE (1843)	
Żegluga życia / Lebensfahrt	213
Myśli nocne / Nachtgedanken	
Matka Betty Heine (1771–1859) mieszkała w Hamburgu. Wiersz napisany na początku 1843, pierwszą po wyjeździe podróż do Niemiec Heine odbył w maju tego roku.	213

## Spis rzeczy

<b>Tamburmajor / Der Tamburmajor</b>	
<p>Emblematyczna postać Rewolucji Francuskiej, opisana przez H. wcześniej w <i>Ideen. Das Buch Le Grand</i> (1827). Przypomniana z okazji pochowania prochów Napoleona w Paryżu 1841: »Rzeczywiście, ten biedny francuski tamburzysta, zdawało się, wystąpił pół zmurszały z grobu, to był tylko blady cień w brudnej poszarpanej kapocie, śmiertelnie żółta twarz, z wielkimi wąsiskami, które smętnie zwisały przez poblądle wargi, oczy były jak wypalona huba, w której tliły się tylko nieliczne iskierki, a przecie po jednej z tych iskierek rozpoznałem pana Le Grande. / On rozpoznał też mnie i pociągnął mnie na murawę, i tak siedzieliśmy znowu jak dawniej, kiedy na bębnie uczył mnie francuskiego i nowszej historii. To był jeszcze ciągle ten dobrze znany, stary bęben, i wprost nie mogłem się nadziwić, jak on ocalił go przed rosyjską pazernością. Brzmiał teraz znów jak dawniej, nie mówiąc przy tym nic. Ale choć wargi były przykro zaciśnięte, tym więcej mówiły jego oczy, które rozjarzały się zwycięsko, kiedy bębnił te dawne marsze. Topole koło nas drżały, kiedy kazał zagrznieć czerwonemu marszowi gilotypowemu. Także dawne walki wołnościowe, dawne bitwy, czyny cesarza, wybębniał jak zawsze, i zdawało się, jakby bęben sam był żywą istotą, która się cieszyła, że może wypowiedzieć swoją wewnętrzzną ochotę. Słyszałem znów grzmienie armat, gwizd kul, harmider bitwy, widziałem znów śmiertelną odwagę gwardii, widziałem znów wiejące chorągwie, widziałem znów cesarza na koniu – ale stopniowo wkładał się w to radosne kłębowisko ton smutny, z bębna wydobywały się tony, w których najdziksze jęki i najstraszniejsze zale niesamowicie się ze sobą mieszały, to był marsz zwycięstwa i zarazem marsz śmierci, oczy Le Granda otwierały się widmowo szeroko, i widziałem w nich rozległe, białe lodowe pole, pokryte trupami – to była bitwa pod Moskwa.«</p>	215
<b>Sowa <i>pandekty</i> badała / Die Eule studierte Pandekten</b>	
Dawna róża / Alte Rose	
<p>Nawiązanie do antycznej tradycji wierszy o źle starzejących się kobietach.</p>	217
<b>Pieśni pochwalne na cześć króla Ludwika I–II / Lobgesänge (1843)</b>	
<p>Publ. Deutsch-Französische Jahrbücher, wyd. A. Ruge i K. Marx, Paryż 1844.</p>	218
<b>ZE ZBIORU WIERSZE NA CZASIE (1844)</b>	
<b>Georg Herwegh</b>	
<p>Zob. przypis do wiersza <i>Audiencja</i>. Herwegh przebywał na paryskim wygnaniu 1842–1848 i poznał Heinego osobiście. – <i>fajki</i>, kojarzyły się z burszensaftami; <i>ukermarskich</i>, Uckermark, północna część marchii brandenburskiej, antonomazja dworu pruskiego; <i>Aranjuez</i>, w tej letniej rezydencji hiszpańskich królów rozgrywa się akcja dramatu Schillera <i>Don Carlos</i> (stąd pochodzi zwrot »Minęły piękne dni Aranjezu«), przed królem Filipem stanął markiz Posa.</p>	220
<b>Wynaturzenie / Entartung</b>	
Adam Pierwszy / Adam der Erste	
Nowy izraelski szpital w Hamburgu (1846) / Das neue	
Podrzutek / Der Wechselbalg	
<p>Alegoria Prus; <i>sodomita</i>, aluzja do Fryderyka II, miłośnika psów.</p>	224

## 1844–1951

- ZE ZBIORU »VORWÄRTS!« (1844)  
 »Vorwärts!« Pariser Deutsche Zeitschrift.
- Cesarz chiński / Der Kaiser von China  
 Satyra na Fryderyka Wilhelma IV Pruskiego. *Konfucjusz* jako  
 aluzja do Schellinga, *Wielka Pagoda* do kończącej właśnie katedry  
 Kolońskiej, *Order Smoka* do restytuowanego Orderu Łabędzia. 224
- Na uspokojenie / Zur Beruhigung 225
- Nowy Aleksander I–III / Der neue Alexander (1844)  
 Wiersz nieprzejęty do WN. – *Historyczna szkoła*, krąg  
 ultrakonserwatywnych prawników pod wodzą Karla von Savigny  
 przy pruskim dworze.  
*To jest król w Thule... / Es ist ein König* 227  
*Pierwsza wyprawa / Erster Feldzug* 227  
*Mój mistrz, mój Arystoteles / Mein Lehrer* 228
- Radca kościelny Prometeusz / Kirchenrat Prometheus  
 Profesor teologii i radca kościelny Heinrich Paulus, opublikował  
 1843 z komentarzem wykład Schellinga bez jego zgody. 229
- Tkacze śląscy / Die schlesischen Weber  
 Pierwsza wersja pt. *Biedni tkacze / Die armen Weber* powst.  
 1844 (publ. jako ulotka, ostateczna 1845 (zob. *Karol I*). Krwawo  
 stłumione powstanie tkaczy śląskich z Bielawy (Langenbielau)  
 i Pieszyc (Peterswaldau), 4/5 czerwca 1844. 230
- Doktryna / Doktrin 230
- Zachęta / Erleuchtung  
 »Michel« jest u Heinego figurą Niemca. Pieśń bohatera, aluzja  
 do *Heldenlied* Herwegha. 231
- Poczekajcie tylko / Wartet nur (1844) 231
- Ze zbioru WIERSZE NA CZASIE (1844)
- Henryk / Heinrich  
 Najwcześniejsza trzyzwrotkowa wersja pt. *Heinrich IV* zapisana  
 w Berlinie 1821, publ. »Zuschauer«, Berlin 1822, średnia, pt. *Ca-  
 noss*, czterozwrotkowa, publ. »Zeitung für die elegante Welt« 1839,  
 poszerzona o dalsze dwie zwrotki na użytek *Wierszy nowych* 1844.  
 – *Matylda*, właściciela zamku w Kanossie, podejrzewana o intymne  
 związki z papieżem. 232
- Świat na opak / Verkehrte Welt  
 Liczne aluzje: *Wilhelm Häring*, powieściopisarz historyczny, prze-  
 szedł na stronę liberalistów; *Ludwig Tieck*, autor komedii *Kot w bu-  
 tach*, wystawił 1841 w Poczdamie *Antygone*; poświęcona 1842 przez  
 króla Ludwika i Bawarskiego Walhalla koło Ratyzbony; *Ferdinand  
 Maßmann*, germanista i gimnastyk; *ukermarski monitor*, od Ucker-  
 mark, aluzja do urzędowej »Preußische Allgemeine Zeitung« i za-  
 mieszczonej tam anonimowej polemiki z Georgem Herweghem jako  
 autorem *Gedichte eines Lebendigen / Wiersze żyjącego* (wydanego  
 w Zurychu w maju 1841). 233
- Do nocnego strażnika / An den Nachtwächter  
 Styczeń 1844. Franz Dingelstedt, autor *Lieder eines kosmopoli-  
 tischen Nachtwächters*, z którym H. zaprzyjaźnił się podczas jego  
 pobytu w Paryżu, udał się 1842 do Paryża, a następnie objął na  
 dworze króla Wirtembergii w Stuttgarcie stanowisko bibliotekarza

## Spis rzeczy

- i wykładowcy (Vorleser) z tytułem hofrata. Por. wiersz *Eks-strażnik*, zamieszczony w *Lamentacjach*. 234
- Nasza marynarka / Unsere Marine  
 Do cyklu *Wiersze na czasie*. – Był pomysł, aby okrętom nowo tworzonej floty nadawać patronów ze sfery niemieckiego życia duchowego. *Sonety o flocie / Flotte-Träume* ogłosił 1843 Freiligrath; Prutz, Robert, pisarz; *Gustav Schwab*..., należeli do tzw. szwabskiej szkoły poetów; *czarny księżyc*, aluzja do wiersza Freiligratha *Król Maurów* z niefortunnym obrazem ciemnego księżycy w jasnych chmurach; *Birch-Pfeiffer*, Charlotte, aktorka. 235
- ### 1844–1851
- Eks-żyjący / Der Ex-Lebendige  
 Wiersz zamieszczony w *Lamentacjach* obok wiersza *Eks-strażnik*. Tytuł jest aluzją do tytułu poezji Herwegha *Gedichte eines Lebendigen*, który występuje tu w postaci Brutusa; *Kasjusz* to Franz Dingelstedt; *Matzerath*, Christian Joseph, poeta reński, krytykował Heinego 237
- ZE ZBIORU »ROMANCE« (1844)
- Fortuna 238
- Święto wiosny / Frühlingsfeier 238
- Zaklęcie / Die Beschwörung 239
- Z pewnego listu / Aus einem Briefe  
 W rękopiśmiennym zbiorze *Romance*. W wersji pierwotnej zamiast poety zstąpił orzeł i nie ma postaci świetlika, jest natomiast końcowe didascalium: »Mizerna nocna lampka występuje, / wspomina popioły Napoleona / i gaśnie bez słowa. Z oddali dobiega smutna / Muzyka Meyerbeera lub Halevy'ego. Kurtyna opada / (nb. nie uszkadzając się).« Całość poprzedzał wstęp: »Co cię obchodzą moje spojrzenia? Ministerium w jednej odsłonie. Osoby: Ono [ona], Słońce. Ono, oślepiiony Orzeł. Chór żab. Chór małp. Chór kretów. Sztuka rozgrywa się podczas objęcia ministerium przez Guizota 1841.« Guizot objął funkcję prezesa rady ministrów po ustąpieniu Thiersa, który pragnął budować świadomość narodową na kulcie Napoleona. Heine pisał w styczniu 1841: »Cesarz jest martwy. Z nim umarł ostatni bohater w starym stylu, i nowy świat filistrów odetchnął, jako uwolniony od świetlistej zmyry.« – Nie sposób oprzeć się wrażeniu podobieństwa gatunkowego do *Teatryku Zielonej Gęsi* Galczyńskiego. 240
- Lepiej w końcu się obrócił / Besser hat es sich gewendet*  
 W księdze *Historie* tomu *Romanzero*, z cyklu *Pomare*, IV. Imię królowej Tahiti, przydane 1844 paryskiej tancerce Elise Sergent, zm. 1846. 241
- Wędruj! / Wandere! (1845) 242
- Karol I / Karl I  
 Publ. *Album. Poezje oryginalne*. Wyd. Hermann Püttmann, Borna 1847, pt. *Kołyśanka* (tu również ostateczna wersja *Tkaczy śląskich*). Nakład został skonfiskowany, wydawca żył na emigracji w Szwajcarii. – *Eiapopeja*, przyśpiewka w starej francuskiej kołyśance, z której zostały przejęte refrenowe motywy. 243
- Zamkowa legenda / Schloßlegende  
 Pariser Horen, 1.5.1847. – *nie jak ogier*, aluzja do bezdzietności cesarza, podobnie w *Cesarzu chińskim*. We wcześniejszym rękopisie



## Spis rzeczy

podtytuł <i>Włoska saga</i> , w czystopisie realia włoskie zamienione na niemieckie (w publikacji paryskiej stało się to możliwe).	244
<b>Walkirie / Valkyren (1847)</b>	245
ZE ZBIORU »DO OLLI«	
Aniołowie / Die Engel (1847)	246
Mułowatość / Maultiertum	
Odnosi się do króla pruskiego Fryderyka Wilhelma IV. – <i>Bajard</i> , koń Rinalda w poemacie Ariosta <i>Orland szalony</i> .	246
Zima / Winter	247
Helena	248
Mądre gwiazdy / Kluge Sterne	248
Symbolika nonsensu / Symbolik des Unsinnns	
Satyra na prymitywnie spekulatywny ateizm w środowiskach rzemieślniczych.	248
Pycha / Hoffart	
Imię Gudel występuje u Heinego w innym miejscu odniesione do hamburskiej prostytutki.	250
<b>W październiku 1849 / Im Oktober 1849</b>	
Wiersz włączony potem do cyklu <i>Łazarz</i> , po wierszu <i>Do Aniołów</i> . – Klęska węgierskiej republiki. – <i>Święto Goethego</i> , w setną rocznicę urodzin; śpiewaczka Henriette Sontag, wznowiła występy po dłuższej przerwie; <i>Tak leżałem...</i> , z <i>Henryka IV</i> Szekspira I II,4, gdzie Falstaff opowiada o swoich przewagach bitewnych; <i>bohaterzy dawne</i> , z początku <i>Pieśni o Nibelungach</i> ; wół i osioł jako Austria i Rosja.	251
<b>Michel po Marcu / Michel nach dem März</b>	
Frankfurter Musen-Almanach, 1851. Ernst Moritz Land i Friedrich Ludwig Jahn, dla Heinego symbole niemieckiego nacjonalizmu.	254
<b>Po tej i tamtej stronie Renu / Diesseits und jenseits (1850)</b>	
Wiersz nieprzejęty do zbioru <i>Romanzero</i> , pozostał w rękopisie.	255
<b>Morfina / Morphine</b>	
Jw. – Bliźniacze postaci Hyponosa, Snu, który usypiał ludzi gałązką maku przyłożoną do czoła, i Tanatosa, Śmierci, z płonącą pochodnią.	255
<b>Dwaj rycerze / Zwei Ritter</b>	
<i>Polaków kraj</i> , oryg. <i>Polackei</i> (jak »Słowakei«); pisownia nazwisk: Crapülinski (od franc. <i>crapule</i> ), Waschlapski (od niem. <i>Waschlappen</i> ), Schelmufski, Schelmuffsky, nazwisko znane z XVII-wiecznego (1698) poematu komicznego o niemieckim podróżniku-samochwale; Uminski, jak Jan Nepomucen Umiński, generał Wojska Polskiego, uczestnik insurekcji kościuszkowskiej, wojen napoleońskich i powstania listopadowego; Eskrokewitsch (od franc. <i>escroquer</i> ), Eselinski (od niem. <i>Esel</i> ). Trudno odgadnąć, do jakiej publiczności kierował H. tę satyrę na dwóch polskich wyzutych z ojcowizny i zubożałych emigrantów polistopadowych.	256
<b>Nocna żegluga / Nächtliche fahrt (1851)</b>	
<i>Romanzero</i> , księga pierwsza: <i>Historie / Historien</i> . – Kiedy wydawca zwrócił się do H. o propozycje tekstów na użytek konkursu kompozytorskiego, ten nadesłał mu – obok innych ten wiersz, spotkał się z zastrzeżeniami i dał własną jego interpretację, nie wykraczającą jednak poza to, co oczywiste.	258

## 1844–1851

Ze zbioru ROMANZERO, KSIĘGA DRUGA: LAMENTACJE (1851)	
Szczęście to jest dziewczka płocha / Das Glück ist eine	
Motto do księgi <i>Lamentationen</i> .	
Leśna samotność / Waldeinsamkeit	
<i>Pieśń o trzech pomarańczach</i> , aluzja do: Carlo Gozzi, <i>L'amore delle tre melaranze</i> (1791); <i>alraunki</i> , od baśniowej Alrauny, powstałej z korzenia mandragory; <i>skrzypiec pełne</i> , aluzja do bawarskiej pieśni ludowej <i>Der Himmel hängt voll Geigen</i> , zapisanej w <i>Cudownym rogu chłopca</i> .	261
Eks-strażnik / Der Ex-Nachtwächter	
Por. wiersz <i>Do nocnego strażnika</i> . – <i>Życiem ciesz się...</i> , z pieśni Martina Usteri (1763–1817), która z melodią Hansa-Georga Nägeli stała się popularna; <i>Maßmann</i> , zob. przypis do wiersza <i>Świat na opak</i> i posłowie do <i>Romancera</i> ; <i>Walhalli twórca</i> , król Ludwig I Bawarski; <i>Cornelius</i> , Peter (1783–1867), malarz ze stowarzyszenia Nazareńczyków (nosili długie włosy), przystąpił 1843 do berlińskiego Gesetzlose Gesellschaft; hiszpańskie Sanctum Officium zostało rozwiązane 1834; <i>ta hiena</i> , Joseph G. Görres (1776–1848) nazwał w <i>Romantische Schule</i> H. hiena; <i>swą winę</i> , syn Guido (1805–1852) jako wydawca <i>Historisch-politische Blätter</i> nie mógł dorównać osobowości ojca; <i>Dollingerius</i> , Ignaz von Dollinger (1799–1880), ksiądz i profesor teologii na Uniwersytecie Monachijskim, atakował Heinego, kiedy ten ubiegał się o tamtejszą profesurę; <i>Huttena</i> , Ulrich von Hutten (1488–1523); satyryczny zbiór <i>Epistulae obscurorum virorum</i> ukazał się w latach 1515–17; zamek Ebernburg w paśmie Hunsrück był siedzibą Franza von Sickingen, przyjaciela von Huttena.	266
Mitologia / Mythologie	270
Niewierny / Der Ungläubige	270
K.-jamer / K.-Jammer	271
Na pokój domowy / Zum Hausfrieden	271
Dokąd teraz? / Jetzt wohin?	272
Rzetelność / Solidität	273
Autodafé	273
ŁAZARZ	
Bieg świata / Weltlauf	274
Spojrzenie wstecz / Rückschau	274
Zmartwychwstanie / Auferstehung	275
Śmiertelni / Sterbende	276
Lumpiarstwo / Lumpentum	277
Wspomnienie / Erinnerung	
Zdarzenie opisane w <i>Obrazach z podróży</i> : kolega szkolny z klasztoru Franciszkanów w Düsseldorfie na wezwanie H. uratował kota, który wpadł do wody, ale sam utonął.	277
Niedoskonałość / Unvollkommenheit	
<i>Maßmann</i> , zob. przypis do wiersza <i>Świat na opak</i> .	278
Życzliwe ostrzeżenie / Fromme Warnung	279
Wyziębiony / Der Abgekühlte	279

Spis rzeczy

Salomon	280
Stracone pragnienia / Verlorene Wünsche	
W domyśle kuzyn Carl Heine, na którym H. się zawiódł w trakcie postępowania spadkowego.	281
Święto wspominków / Gedächtnisfeier	
<i>Zadnej mszy...</i> por. Horacy, P II 20, 21–24.	282
Spotkanie po latach / Wiedersehen	
Ostatnie wersy parafrazują balladę Bürgera Lenora: »Der Mond scheint hell! Hurra! Die Toten reiten schnell« / Księżyc świeci jasno!	
Hura! Umarli jadą szybko.	283
Pani Troska / Frau Sorge	283
Do Aniołów / An die Engel	284
Zły sen / Böses Geträume	285
Ona gaśnie / Sie erlischt	286
Ostatnia wola / Vermächtnis	286
Enfant perdu	287
Ze zbioru <b>WIERSZE. 1853 I 1854</b>	
W: <i>Pisma zmieszane. Poezje. 1853 i 1854 / Vermischte Schriften von Heinrich Heine</i> , t. 1, Hamburg 1854.	
Pragnąc spokoju / Ruhelehzend	
<i>tortury pianoforte</i> , w mieszkaniu przy Rue d'Amsterdam H. cierpiał z powodu zbyt głośnych ćwiczeń sąsiada; <i>Giacomo</i> , Meyerbeer, do którego Heine odnosił się wtedy krytycznie; <i>nie zrodziła</i> , odniesienie do Hi 3,11.	289
W maju / Im Mai	290
Ciało i dusza / Leib und Seele	
W oryg. wiersz rymowany parzyście.	29
Zamek afrontów / Affrontenburg	
Dom letni stryja Salomona Heine w Ottensen (por. wiersz <i>Kiedy od Ottensen szedłem</i> , s. 334), dziś muzeum w Habsburgu. Boreasz jako alegoria stryja. Niemiecki wydawca nie omieszkał zaznaczyć, że nie był to zamek, lecz raczej willa.	292
W dziale »Do Łazarza«	
<i>Jak wolno pełźnie po swej drodze / Wie langsam kriechet</i>	294
<i>Widziałem ich śmiechy, uśmiechy / Ich sah sie lachen</i>	294
<i>Błyskawica, nagle rozświetlająca / Ein Wetterstrahl</i>	295
<i>Nie wabią mnie łąki niebiańskie / Mich locken nicht</i>	296
Wniebowstąpienie / Himmelfahrt	
<i>Polaki</i> , oryg. <i>Polacken</i> . Każdy język, obok oficjalnych, wytwarza swobodniejsze, czasem przyjazne, czasem ironiczne, czasem dyskryminujące określenia narodowości, jak w polskim: Niemiaszki, Niemce, Szwabcy, Francuziki, Angliczanie, Italialiańcy, Pepiki, Moskale, Ruscy itp. Słownik braci Grimmów podaje określenie XVI-wieczne: »die Sarmater, jetz Polecken genant«; znaczenie dyskryminujące jest nowszego pochodzenia; <i>Malibrán</i> , hiszpańska śpiewaczka Maria de la Felicidad Garcia (1808–36), znana pod nazwiskiem pierwszego męża; <i>Rubini</i> , Giovanni Bartista, włoski tenor; <i>Tamburini</i> , Antonio, włoski baryton.	297
Filantrop / Der Philantrop	300

## Audienca / Die Audienz

W rękopisie podtytuł *Dawna opowiadka* (dla niepoznaki). – W ostatniej fazie przygotowań książki Heine zastąpił *Audienca* ostrzejszy wiersz satyryczny *Simplicissimus I*. – Herwegh opublikował 1842 list otwarty do króla Fryderyka Wilhelma, został przez niego w listopadzie 1842 przyjęty, a następnie wydalony z Prus pod eskortą policyjną. – *Tak mówił król...*, stylistyczna aluzja do ballady Goethego *Śpiewak; Szwabów siedmiu*, aluzja do baśni braci Grimmów *Siedmiu Szwabów*; *Wolfgang Menzel*, często przez Heinego atakowany szwabski krytyk literacki; *Gdybym miał*, cytaty z wydanego przez Karla Simrocka *Teatryku lalkowego Doktora Fausta*; *zwróćcie, Sir, mojemu ludowi wolność*, aluzja do sceny z *Don Carlosa* Schillera, w której markiz Posa żąda od króla uznania wolności myśli. 302

## Simplicissimus I (1854)

Wiersz wycofany z druku i nieogłoszony za życia autora, zob. przypis do *Audienca*. Do Georga Herwegha, na kanwie militarnych klęsk walczącego w Badenii podczas rewolucji 1848 Niemieckiego Legionu Demokratycznego Herwegha; *Obce ci były...*, aluzja do zmiany charakteru Herwegha po ślubie 1843 z Emmą (1817–1904), córką zamożnego handlarza jedwabiami i bankiera; *Czy to ten mąż...*, wolnościoci, zakazane w Prusach wiersze Herwegha z tomu *Gedichte eines Lebendigen* (1841, część 2. 1844. Wiersze żyjącego) odnoszą się do epistolarnej relacji z podróży do Anglii księcia Hermanna von Pückler-Muskau pt. *Briefe eines Verstorbenen* (1830, Listy Umarłego); *Listy protestu*, Herwegh ogłosił protestacyjny list otwarty do pruskiego króla Wilhelma IV, w wyniku czego został wypędzony z Prus i znalazł się na emigracji w Paryżu, zob. wiersz *Audienca*; *Z bitwy się oddalił* – Horacy pisze o tym w R II 7,9–10. 304

## Ze spuścizny

Ostrzeżenie (*Nie urażaj*) / Warnung 307

Dolina boleści / Jammertal (1855) 308

Osy wyborcze / Die Wahl-Esel

Z cyklu Bajki / Fabeln. Tłem są obrady delegatów Zgromadzenia Narodowego we frankfurckim kościele Św. Pawła. 309

Koń i osioł / Pferd und Esel (1855)

Z cyklu jw. 311

Do cyklu »Łazarz«

*Mój dzień był pogodny...* / *Mein Tag war heiter* (1854) 313

*Bukietu, który Matylda mi wiązała* / *Den Strauß* 314

*Byłem, moje jagniątko, pasterzem* / *Ich war, o Lamm*  
Wiersz napisany dla żony Matyldy. 315

*Niech nie będzie pamiętany* / *Nicht gedacht soll seiner werden*  
*Wolf*, znajoma z Düsseldorfu. 315

*Kto ma serce...* / *Wer ein Herz hat* 316

*Jak piękny jest...* / *Wie schön er ist* 317

*Nocą, w ducha dzikiego mocy* / *Nachts, erfaßt* 318

*W szkle klepsydry widzę już* / *Ich seh im Stundenglase* 319

*Przyśniła mi się letnia noc* / *Es träumte mit* (1855) 319  
W oryg. wiersz rymowany krzyżowo.

Spis rzeczy

*Aneks: Juwenilia 1812–1816*

<i>Przyjacielu, tu siedzi i liczy / Freund, hier sitzt</i> (1812)	323
<i>O, jeśli macie... / O, habt ihr</i>	323
Wünnebergiada 1–2 / Wünnebergiade (1815)	
Bad Wünneberg, na północny wschód od Düsseldorfu. Iserlohn, między Düsseldorfem a Wünnebergiem.	323
Do Franka v. Z. / An Franz v. Z. (1816)	
Przyjaciel ze szkoły w Düsseldorfie Franz von Zuccalmaglio. – Wiersz wzorowany na listach Horacego.	327
Niemcy (Sławę Niemiec...) / Deutschland (Deutschlands Ruhm...)	
Wiersz napisany 1916, kiedy po zwycięskiej wojnie z Napoleonem powstało na mocy Kongresu Wiedeńskiego Królestwo Prus. Heine był w młodości przejęty kulturą niemiecką, zamierzył wspiąć się na niemiecki Parnas i idealizował uczucia narodowe, zanim doświadczył ich postaci nacjonalistycznej na własnej skórze.	327
Miłosne pozdrowienie / Minnegruß	331
Miłosna skarga / Minneklage	331
Tęsknota / Sehnsucht	333
Błady kwiat / Die weiße Blume	333
Gdy nadchodzi chwila... / Wenn die Stunde kommt	334
<i>Kiedy do Ottensen szedłem / Als ich ging nach Ottensen hin</i>	
W Ottensen koło Hamburga mieszkał wuj Heinego, który kochał się nieszczęśliwie w jego córce Amalii.	334
Lekcja / Die Lehre	335
Od tłumacza	337
Indeks tytułów i incipitów	343
Spis rzeczy z objaśnieniami	355
Wykaz skrótów	377